

prístup
k spravodlivosti
- BARIÉRY
a východiská

4

*Prietaby v súdnom konaní:
Príčiny a riešenia*

Ponická Huta 65, 976 33 Poniky
Realizácia: **ORMAN s.r.o.**
Grafický dizajn: **Eduard Lošonský**
Náklad: **300 ks**
Rok vydania: **2004**

Publikácia vyšla s podporou
Veľvyslanectva Spojených štátov amerických v Slovenskej republike a Open Society Institute

Obsah

OBSAH TEJTO PUBLIKÁCIE TVORIA DVA MATERIÁLY

PRVÚ ČASŤ / 3

tvoria pracovné materiály štvrtej pracovnej konferencie
Prístup k spravodlivosti – Bariéry a východiská, ktorá sa konala
v decembri 2002 a pod názvom *Prieťahy v konaní – Ako ďalej?*

Sumarizujú príčiny prieťahov v konaní a doporučujú riešenia
pre pozitívnu zmenu tak, ako ich formulovali
účastníci konferencie.

V DRUHEJ ČASTI / 5

je analýza JUDr. RÓBERTA URBANA

Právo na prerokovanie vecí bez zbytočných prieťahov.

Autor v nej na základe rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej
republiky unikátnym spôsobom spracoval podstatu prieťahov
v konaní, jednotlivé kritériá pre ich posúdenie v konkrétnom
prípade a význam práva na prerokovanie vecí bez prieťahov.

PRVÁ ČASŤ

ŠTRUKTÚRA PRÍČIN PRIEŤAHOV

Úvodný pracovný materiál konferencie

I. BEZPROSTREDNÉ PRÍČINY (NA STRANE SUDCU)

A) Nekonanie

1. **objektívne dôvody** – prelína sa resp. zodpovedá príčinám uvedeným v časti II.
2. **subjektívne dôvody** – ako dôsledok neefektívnej činnosti a zlej organizácii práce

B) Neefektívne konanie

1. neurčenie procesného postupu a nezabezpečenie dôkazov – *oblasť dokazovania*

- nezrozumiteľné, nejednoznačné požiadavky na účastníkov, znalcov a inštitúcie; nutnosť upresňovať,
- zisťovanie skutočností a zabezpečovanie dôkazov, ktoré nie sú použité pre rozhodnutie vo veci ,
- množstvo úkonov, ktoré môžu byť realizované jednou úpravou sudcu resp. kancelárie,
- opakované výsluchy účastníkov,
- nerešpektované uloženie lehôt pre „seba samého“ – súd,
- zdĺhavý postup v zabezpečovaní dôkazov (termín pojednávania kvôli pripojeniu spisu),
- pribratie znalca bez náležitého ustálenia znaleckej úlohy.

2. neefektívnosť a nekoordinovanosť – *oblasť nariaďovania termínov pojednávania*

- nariadenie termínu (opakovane) s veľkým časovým predstihom bez nutnosti takéhoto postupu,
- bez zadováženia správ, kvôli ktorým odročené nariadený nový termín,
- bez akejkoľvek zmeny, úkonu súdu, či účastníkov nariadený „nový“ termín,
- „dopočutie“ účastníkov s totožným obsahom ako v predchádzajúcom štádiu a odročenie pojednávania na neurčito,
- vyhovovanie žiadostiam o odročenie bez skúmania existencie dôvodov,
- akceptovanie všeobecne formulovaných dôvodov na odročenie pojednávania,
- pojednávanie nariadené za účelom zistenia, či súvisiace dedičské konanie je skončené.

3. nesprávna kvalifikácia veci, vydanie sa cestou omylov – *oblasť právneho posúdenia*

- neznalosť platnej právnej úpravy a jej dlhodobý ustálený výklad,
- nezrejmienie si bohatej judikatúry, konštantnej rozhodovacej praxe súdov,

- problémy pri aplikácii jasnej právnej úpravy,
- nejasnosti pri používaní ustálených pojmov.

4. nezrozumiteľné a nepreskúmateľné rozhodnutia – *oblasť presvedčivosti rozhodnutí*

- rozhodnutia, ktoré pre nepreskúmateľnosť musia byť zrušené a vec vrátená na ďalšie konanie
- opakovane vydanie rozhodnutia bez náležitého odôvodnenia.

5. iné neefektívne postupy – nesústredenosť

- odstraňovanie vád návrhu po niekoľkých rokoch od podania žaloby,
- formálne (bez následného sledovania a kontroly dodržiavania) lehoty pre činnosť znalcov, súdnych komisárov...
- neoboznámenie sa s názorom odvolacieho súdu, nerešpektovanie jeho intencií,
- vylúčenie sudcu z prejednávania veci len pre vyjadrenia účastníka k rozhodnutiu vo veci

II. VONKAJŠIE PRÍČINY

A) Legislatívne

1. Procesné poriadky

Občiansky súdny poriadok

- nízka úroveň kontradiktórnosti konania
- viacero ustanovení umožňujúcich naďalej využívanie princípu zisťovania materiálnej pravdy (§§ 6, 120 ods.1 veta druhá, 221 ods.1 písm. a)
- faktická trojinštannosť konania
- neexistencia „bagateľných“ sporov
- neefektívny spôsob doručovania fyzickým osobám
- nemožnosť koncentrácie konania
- nedostatočné sankcie (vo vzťahu ku konaniu vo veci) za neplnenie procesných povinností

2. Právne predpisy nútiace vstupovať do súdnych sporov

- zákon o sociálnej pomoci (§ 101 zák. č. 195/98 Z.z.)
- daňové predpisy

3. spôsob odmeňovania právnych zástupcov

- tarify odmeňovania advokátov a komerčných právnikov,

ktoré ich nemotivujú za účelom urýchleného ukončenia sporu, skôr naopak

4. absencia účinných legislatívnych prostriedkov pôsobenia na sudcov

z hľadiska

- permanentného vzdelávania
- overovania odbornej spôsobilosti
- odstránenia prietáhov v konaní

B) Vzdelávanie

- absencie koncepcie vzdelávania vo vzťahu od sudcov až „po posledného zamestnanca“,
- kurzy organizované MS SR založené (takmer výlučne) na princípe náhodnosti bez nadväzností jednotlivých seminárov; už vôbec nie vzdelávania v uzavretých celkoch
- semináre s využitím zahraničných lektorov, ktorí sa zhodou okolností sa nachádzajú na území SR; zväčša len čisto v informačnej rovine o zahraničnej právnej úprave bez možnosti ďalšieho využitia
- školenia školiteľov organizované zahraničnými subjektami len pre adeptov ovládajúcich príslušný cudzí jazyk
- nesyntetický výber školiteľov, napr. pre justičných čakaťelov
- nevytvorenie databázy sudcov-školiteľov členenej podľa jednotlivých právnych oblastí, okruhov problémov, úrovne vzdelávaných....
- *formálne a zastaralé vzdelávanie i na nižších úrovniach – KS*

C) Organizačné príčiny

1. izolovanosť činnosti jednotlivých orgánov štátnej moci (samosprávy)

- nekompatibilitnosť databáz štátnych inštitúcií – súdov, katastrov, polície, prokuratúry

2. sústava súdov

- všeobecný súd (v zásade) vždy s celým rozsahom súdnej agendy
- súdy s nízkym počtom sudcov
- nerovnomerné personálne obsadenie súdov

3. chod súdu

- administratívne práce vykonávané sudcom
- komplikovaný a neprehľadný obeh spisov
- veľké množstvo vecí v oddelení sudcu
- prevzatie neprimeraného zostatku vecí začínajúcim sudcom pri nástupe do sudcovskej funkcie
- absencia „školiteľov“ – skúsených sudcov, ktorí pomôžu začínajúcim sudcom
- neprehľadnosť (nekontrolovateľnosť) skutočnej činnosti sudcu
- pracný, nevhodný, zneužitelný spôsob zaznamenávania priebehu pojednávania

Doporučené riešenia pre jednotlivé príčiny prieťahov v konaní

Výstupy z konferencie

K subjektívnym príčinám prieťahov

VÝBER A HODNOTENIE SUDCU

- dôsledne dodržiavať aktuálne zásady výberového konania – napr. odôvodnenie poradia uchádzačov, psychologické testy
- kvalitne dopracovať tvoriace sa zásady hodnotenia sudcov
- hodnotenia sudcov sprístupniť kolegom

EFEKTÍVNOSŤ SŤAŽNOSTI PROTI PRIEŤAHOM

- zvážiť plusy a mínusy dvoch modelov:
 1. oprávnenie predsedu dať sudcovi pokyn aby vec vytýčil „na termín“, alebo
 2. riešiť vec cestou nadriadeného súdu
- zvážiť možnosť vyhovieť námietke zaujatosti (pri jasných subjektívnych prieťahoch) a súčasne vyvolať disciplinárnu zodpovednosť

OTVORENIE VEREJNOSTI A VEREJNÁ KONTROLA

- zaviesť prístup verejnosti k rozhodnutiam súdov
- prístup k anonymizovaným rozhodnutiam na žiadosť

- postupne na internete sprístupniť všetky rozhodnutia, s rešpektovaním limitov vyplývajúcich z rozhodnutí ESĽP a ESD
- zaviesť zverejňovanie odlišných stanovísk pri rozhodnutí senátu
- zadefinovať štandardné informácie, ktoré by mala verejnosť o súde vedieť a sprístupniť tieto informácie verejnosti v budove súdu („otvoriť súd verejnosti“)

POSILNENIE ZODPOVEDNOSTI

- transparentnosť rozhodovania disciplinárnych senátov – rozhodnutia vrátane mien členov disciplinárnych senátov prístupné
 - sudcom
 - verejnosti
 - po právoplatnosti aj s menom disciplinárne stíhaného sudcu
- zmeniť spôsob výberu členov disciplinárnych senátov
- zverejňovať odlišné stanoviská rozhodnutí v disciplinárnych senátoch

K legislatívnym príčinám prieťahov

NOVELA OSP

- zaviesť v jednoduchých veciach formuláre, ktoré by obsahovali štandardné náležitosti podaní
- kontradiktórnosť – treba vyvážiť dopady kontradiktórnosti na „slabších“ účastníkov, posilniť možnosti získania právneho zastúpenia pre nemajetných; viac využívať § 30 OSP; vytvoriť systém a inštitúcie posudzujúce požiadavku na bezplatnú právnu pomoc
- skvalitniť a zobjektívniť protokoláciu pojednávania, smerovanie k doslovnej protokolácii
- zaviesť kategóriu „bagatelné spory“
- rozšírenie písomného konania
- neobmedzená výška pri rozhodnutí platobným rozkazom
- upraviť a zefektívniť doručovanie
- koncentrácia konania – povinné písomné vyjadrenie
- vylúčiť administratívne / umelo vyvolané spory
 - novela § 101 zák. 195/1998

ODMEŇOVANIE ADVOKÁTOV

- zväžiť zavedenie odmeny za spor ako celok
- motivovať advokátov k uzavretiu zmiernu

ZÁKON O MIMOSÚDNOM RIEŠENÍ SPOROV

- výsledok by mal byť exekučným titulom

K „organizačným“ príčinám prietahov

- dopracovať niektoré agendy v súdnom manažmente a rozšíriť súdny manažment (SM) na všetky sudy, vrátane NS SR
- zapojiť do SM vyšších súdnych úradníkov
- urobiť revíziu, audit práce súdu
- súd by mal mať automaticky k dispozícii registre ako register obyvateľstva, úrad práce, kataster, sociálna poisťovňa, väzenstvo...
- odbremeniť predsedu súdu od manažérskej činnosti – funkcia „súdneho manažéra“
- zväžiť presun novonapadnutých spisov na menej zaťažené sudy (mínusom je demotivácia)

K vzdelávaniu

- Justičná akadémia Slovenska – celoživotné vzdelávanie sudcov, čakateľov, vyšších súdnych úradníkov; vzdelávanie dynamické, reagujúce na potreby a problémy praxe; aj simulácia pojednávania; nie čítanie zákonov; vzdelávanie v komunikačných zručnostiach a v psychológii (dôraz na osobnostné zručnosti), v zvládaní stresu, v organizácii práce; využiť skúsenosti organizácii, ktoré také vzdelávanie už robia
- vzdelávanie verejnosti – vypracovanie jednoduchých manuálov pre verejnosť o súde, o konaní pred ním, aspoň najdôležitejšie informácie, aby verejnosť bola pripravená

K iným vonkajším príčinám prietahov

SKVALITNENIE TVORBY LEGISLATÍVY

- legislatívne pravidlá by mali byť právnym predpisom, kompatibilné na úrovni vlády a NRSR
- dôsledne dodržiavať tie legislatívne pravidlá ktoré platia dnes
- zväžiť výučbu normotvorby na právnických fakultách

DRUHÁ ČASŤ

JUDR. RÓBERT URBAN

PRÁVO NA PREROKOVANIE VECÍ BEZ ZBYTOČNÝCH PRIEŤAHOV

Úvod

Právo na prerokovanie vecí bez zbytočných prieťahov, ako jedno zo základných práv patriacich k právu na súdnu a inú právnu ochranu, je súčasťou nášho právneho poriadku od prijatia Listiny Základných práv a slobôd, uvedenej ústavným zákonom č. 23/91 Zb. (čl. 38 ods.2). Nadväzne v rovnakom rozsahu a fakticky totožnom znení bolo v článku 48 ods. 2 zahrnuté do Ústavy Slovenskej republiky. Absencia systémového prístupu k justícii v kvalitatívne odlišnej situácii po zmene spoločenských podmienok sa v značnej miere prejavila i v probléme prieťahov v súdnych konaniach. Jedným z dôvodov bolo neuvedenie si súvislostí dotknutého základného práva, prameniace z jeho nedostatočného poznania a tým aj pochopenia. Uvedené sa výrazne podpísalo pod nedostatočnú a neskorú reakciu na vznikajúcu situáciu.

Štátnym orgánom v rámci Slovenskej republiky, ktorý rozhoduje o existencii alebo neexistencii prieťahov v konaní pred súdom v konkrétnom prípade je Ústavný súd Slovenskej republiky. Práve rozhodnutia tohto ústavného orgánu sa stali základom pre spracovanie predkladanej čiastočnej analýzy problematiky prieťahov. Osobitne nálezy a uznesenia vydané Ústavným súdom SR v období rokov 2000 a 2001, kedy bol zaznamenaný postupný nárast podaní na ÚS SR v súvislosti so zbytočnými prieťahmi v konaní pred všeobecnými súdmi. Tento jav nadobudol ešte výraznejšie

rozmery po novelizácii Ústavy SR ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. a v súčasnosti možno konštatovať, že podania viažuce sa k namietaniu porušenia práva na prerokovania vecí bez zbytočných prieťahov v zmysle článku 48 ods. 2 Ústavy SR sú najpočetnejšou agendou ústavného súdu.

Vymedzenie podstaty prieťahov

Účel

Jednotná definícia pojmu „prieťahy v súdnom konaní“ v princípe neexistuje. Avšak dôležitejším ako hľadanie takejto definície vo forme všeobecnej teoretickej poučky je vymedzenie podstaty práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prieťahov a následne z neho vyplývajúca metodika zisťovania danosti prieťahov v konkrétnom prípade.

Principiálnym rozhodnutím, na ktoré Ústavný súd SR odkazuje vo väčšine neskorších rozhodnutí vo vzťahu ku právu na prerokovanie vecí bez zbytočných prieťahov (nielen ohľadne konania pred všeobecnými súdmi, ale aj ohľadne iných štátnych orgánov rozhodujúcich o právach a povinnostiach subjektu práva) je nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 26/95, podľa ktorého „účelom práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prieťahov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia štátneho orgánu. Samotným prerokovaním vecí na štátnom orgáne sa právna neistota osoby neodstráni. Až právoplatným rozhodnutím sa vytvára právna istota. Preto pre splnenie ústavného práva zaručeného v článku 48 ods. 2 Ústavy SR nestačí, aby štátny orgán vec prerokoval. Ústavné právo na prerokovanie bez zbytočných prieťahov sa splní až právoplatným rozhodnutím štátneho orgánu, na ktorom sa osoba domáha odstránenia právnej neistoty ohľadne svojich práv.“

Z citovaného je zrejmé, že právo na prerokovanie vecí bez zbytočných prieťahov bezprostredne nadväzuje na právo domáhať súdnej (alebo inej právnej) ochrany v zmysle článku 46 ods. 1 Ústavy SR. Na riadne naplnenie oboch týchto ústavných práv nepostačuje len oprávnenie môcť sa bez akejkoľvek diskriminácie obrátiť na všeobecný súd, ale aj oprávnenie domôcť sa reálnej súdnej ochrany v rozumnom čase. Reálna súdna ochrana znamená odstránenie stavu právnej neistoty (situácie, kedy subjekt práva nemôže, z dôvodu nejasnosti v skutkových súvislostiach, či kolízie

s právom iného subjektu plnohodnotne využívať oprávnenia vo všeobecnosti mu priznané), čo je možné dosiahnuť len (aktívnou) činnosťou súdu zavŕšenou právoplatným rozhodnutím vo veci. Samotné prerokovávanie veci, podporené hoci aj výraznou kvantitou dielčích úkonov, nie je naplnením zmyslu práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, ak nespeje ku konečnému (právoplatnému) rozhodnutiu, a teda odstráneniu právnej neistoty. V zjednodušenej podobe možno uviesť, že nestačí len konať o podanom návrhu, ale je nutné konať efektívne a predovšetkým právoplatne vec rozhodnúť.

Časové vymedzenie

V predmetnom rozhodnutí ústavný súd zároveň konštatoval, že v zásade nie je možné časovo ohraničiť, kedy v určitom type konania alebo vo vzťahu k určitému procesnému úkonu dochádza k vzniku zbytočných prietahov. Obvykle neexistuje časová hranica, uplynutím ktorej by paušálne bolo nutné konštatovať porušenie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov. To znamená, že niet žiadnej numerickej koncipovanej „tabuľky“, podľa ktorej by porovnaním časových súvislostí automaticky bolo možné určiť danosť zbytočných prietahov vo veci.

Vo vzťahu k časovému hľadisku je nevyhnutné zdôrazniť, že právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov nie je právo na prerokovanie veci bez akýchkoľvek prietahov. Konanie, v rámci ktorého dôjde, resp. má dôjsť k odstráneniu stavu právnej neistoty, musí byť zbavené (len) zbytočných, neopodstatnených prietahov. V každom prípade je teda potrebné osobitne skúmať, či postup a konanie štátneho orgánu – súdu vykazuje také nedostatky, ktoré je možné kvalifikovať ako zbytočné prietahy.

Napriek vyššie uvedenému všeobecnému konštatovaniu, že presnú časovú hranicu vzniku zbytočných prietahov v konaní nie je možné v zásade určiť, je žiadúcim poukázať na niektoré konzekvencie a príklady vyplývajúce z jednotlivých rozhodnutí ústavného súdu.

V rozhodnutiach ústavného súdu prevláda názor, že v prípade, keď ústava alebo zákon stanovujú lehotu na rozhodnutie alebo na vykonanie konkrétneho procesného úkonu, uvedené časové vymedzenie predstavuje časovú hranicu bezprietahového konania. Ústavný súd však prijal aj záver, že pojem „zbytočné prietahy“ je pojem autonómny, ktorý nemožno vykladať a aplikovať len s ohľadom na v zákone

ustanovené lehoty na vykonanie toho-ktorého úkonu sudcu. S ohľadom na konkrétne okolnosti veci sa ani v takýchto prípadoch totiž postup súdu nemusí vyznačovať takými významnými prietahmi, ktoré by bolo možné kvalifikovať ako „zbytočné prietahy“. Z uvedených rozdielných stanovísk je prípustné vyvodiť, že pokiaľ zákon, najmä procesný predpis upravuje pre určitý úkon, či konanie lehotu, v ktorej musí byť vykonané, nedodržanie tejto lehoty v princípe sa rovná porušeniu práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov. Výnimočne nie je vylúčené, že aj nedodržanie zákonnej lehoty nebude automaticky znamenať vznik zbytočných prietahov, avšak okolnosti, pre ktoré bola lehota prekročená, musia mať vyšší stupeň závažnosti (tým aj akceptovateľnosti) ako v prípade, keď zákon výslovne lehotu nevymedzuje.

Ústavný súd pripustil, že ojedinelá nečinnosť aj v trvaní niekoľkých mesiacov nemusí paušálne zakladať existenciu zbytočných prietahov. Rovnako konštatoval, že nečinnosť v trvaní 4 mesiacov nie je obdobím nečinnosti takej povahy, ktorá odôvodňuje vyslovenie záveru o danosti zbytočného prietahu. Vzápätí je však nutné dodať, že musí ísť o jediné obdobie, v ktorom sa nerealizujú úkony k odstráneniu právnej neistoty účastníka. Pokiaľ dôjde k opakovaniu takejto situácie, zbytočným prietahom je nielen „nové“ obdobie nečinnosti, ale aj prvotný časový úsek. Zároveň je neprípustné z týchto názorov ústavného súdu vyvodiť záver, že všeobecný súd má v každom konaní „nárok“ na určité niekoľko mesačné (najmenej 4-mesačné) obdobie nečinnosti.

Z hľadiska konkrétnych časových údajov ústavný súd konštatoval napríklad, že:

- žiadna zložitosť veci nemôže ospravedlniť 17-ročný spor,
- zbytočným prietahom vo veci je doručovanie uznesenia Najvyššieho súdu SR o miestnej príslušnosti po piatich mesiacoch od dôjdenia spisu na konajúci súd,
- výnimočne je akceptovateľné ak po 4 rokoch a 4 mesiacoch nebolo ani raz meritórne vo veci rozhodnuté,
- doručenie návrhu na začatie konania odporcovi po siedmich mesiacoch je konaním vykazujúcim znaky zbytočných prietahov,
- nie je prejavom zbytočných prietahov, ak navrhovateľ po 4 mesiacoch od podania žaloby nebol predvolaný na pojednávanie, osobitne ak súd vykonáva úkony smerujúce k nariadeniu pojednávania a rozhodnutiu vo veci samej,

- nedošlo k prietahom v konaní, ak od nápadu veci na odvolací súd na rozhodnutie o opravnom prostriedku vo veci samej, do vydania rozhodnutia súdu II. stupňa (zahŕňajúce naštudovanie spisu, zreferovanie veci v senáte a následné rozhodnutie bez nariadenia pojednávania) uplynulo 6 mesiacov.

Druhy zbytočných prietahov

Zbytočné prietahy v súdnom konaní možno rozdeliť z hľadiska dôvodu ich vzniku na dva druhy. Prvým je nečinnosť všeobecného súdu, keď postupu v konaní nebráni žiadna zákonná prekážka. Je nutné zdôrazniť, že veľké množstvo vecí a nedostatočný počet sudcov, či ďalšieho súdneho aparátu v zmysle judikatúry Ústavného súdu SR (aj Európskeho súdu pre ľudské práva) nepredstavuje zákonnú prekážku postupu v súdnom konaní. Druhým druhom je neefektívna činnosť súdu (sudcu) t. j. činnosť, ktorá nesmeruje k odstráneniu stavu neistoty, kvôli ktorému sa účastník obrátil na všeobecný súd (bližšie v časti týkajúcej sa kritéria postupu súdu). Niekedy ústavný súd používa aj termín „nesprávna činnosť“.

Význam a charakter práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov

Pre pochopenie významu a rozsahu problematiky prietahov v súdnych konaniach, ale aj z toho vyplývajúcich konzekvencií (rozoberaných nižšie), je dôležité uvedomiť si aj ďalšiu skutočnosť konštatovanú v náleze ústavného súdu spisová značka II. ÚS 26/95. V právnom štáte, ktorým Slovenská republika je v zmysle článku 1 ods. 1 Ústavy SR, neexistujú závažnejšie práva než tie, ktorým sa priznáva ochrana priamo v ústave. Právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov je presne takýmto právom a jeho dosah je zvýraznený aj ďalším ústavným právom, ktorým v zmysle článku 46 ods. 3 Ústavy SR je právo na náhradu škody za nesprávny úradný postup štátneho orgánu, teda aj za konanie zaťažené zbytočnými prietahmi. Je neprípustné vykonávať spravodlivosť (realizovať právo na súdnu a inú právnu ochranu v zmysle celého kontextu siedmeho oddielu II. hlavy Ústavy SR) s oneskorením, ktoré by ohrozovalo právo na súdnu ochranu v jeho podstate a tým účinnosť a dôveryhodnosť

justície. Právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov je svojim charakterom právom absolútnym, na porušenie ktorého sa nevyžaduje zavinenie na strane subjektu povinného zabezpečiť jeho naplnenie. Jedná sa o ústavné právo so širšou právnou ochranou, ako len ochranou pred úmyselným alebo nedbanlivostným správaním sudcu konajúceho vo veci. Aj v prípade existencie objektívnej príčiny môže dôjsť k jeho narušeniu.

Nositelia povinnosti zabezpečiť konanie bez zbytočných prietahov

Vyššie spomínané zásadné rozhodnutie ústavného súdu SR v otázke práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov jednoznačne určuje reprezentanta štátu – štátny orgán, ktorého povinnosťou je zabezpečiť naplnenie dotknutého práva. Je ním všeobecný súd a v konkrétnostiach v určitej veci konajúci sudca. Uvedené vyplýva nielen z logiky veci ohľadne spôsobu zabezpečovania práva na súdnu ochranu, ale tiež zo systému ochrany ústavnosti. Dôsledkom subsidiárnej štruktúry systému ochrany ústavnosti je totiž skutočnosť, že práve všeobecné súdy sú primárne zodpovedné nielen za výklad a aplikáciu zákonov, ale aj za dodržiavanie práv a slobôd vyplývajúcich z Ústavy Slovenskej republiky a Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

V tejto súvislosti je žiadúce uviesť, že medzi právom na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v zmysle článku 48 ods. 2 Ústavy SR a medzi právom na prerokovanie veci v primeranej lehote podľa článku 6 ods. 1 Dohovoru niet podstatných rozdielov. Uvedené v zásade bez výraznejších výhrad platí aj vo vzťahu k spôsobu posudzovania daných práv Ústavným súdom SR a Európskym súdom pre ľudské práva.

Ochrana ústavnosti teda nie je len úlohou Ústavného súdu SR, ale povinnosť dbať na rešpektovanie ústavných práv a slobôd prináleží (aj) všeobecným súdom v ich bezprostrednej rozhodovacej činnosti. Nadväzne základnou povinnosťou súdu a sudcu je organizovať prácu tak, aby sa právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov realizovalo a aby sa stav neistoty odstránil čo najskôr. Významným výsledkom citovanej konštatácie je konkretizácia „zodpovedného subjektu“ na osobu konajúceho sudcu. Sudca určený na prejednanie a rozhodnutie konkrétnej veci (zákonný sudca) je tým, kto je v priamom korelačnom vzťahu so subjektom, ktorý sa obrátil na súd za účelom odstrá-

nenia stavu jeho právnej neistoty. Povinnosťou sudcu je zabezpečiť dosažiteľnosť uplatnenia práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Na základe uvedeného ústavný súd sformuloval aj prvoradú služobnú povinnosť sudcu byť aktívnym pri presadzovaní daného práva. Úplne súčasne s týmto konštatovaním je však nutné zdôrazniť, že povinnosť aktivity sudcu neznamená, že ten, kto súd požiadal o odstránenie právnej neistoty, má byť v konaní pred súdom úspešný. Právo na súdnu ochranu, zahŕňajúc aj právo na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov, nie je prípustné stotožniť s právom na úspech v konaní.

Zodpovednosť sudcu za naplnenie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov zároveň presahuje rámec úkonov vykonávaných konkrétnym sudcom. Sudca zodpovedá aj za činnosť ďalších osôb konajúcich v oficiálnom postavení v tej – ktorej veci – znalci, tlmočníci, súdny komisár, súdny exekútor... Termín zodpovednosti použitý v tejto spojitosti má čiastočne odlišný charakter oproti jeho obvyklému významu. Úlohou sudcu je využiť dostupné, predovšetkým procesné inštitúty a prostriedky, ktoré zabezpečia, aby v období, kedy bezprostrednú činnosť súdu v konkrétnom konaní realizujú iné „súdne osoby“, tieto postupovali bez zbytočných prieťahov.

Najčastejšou argumentáciou zástupcov všeobecných súdov v rámci konaní pred ústavným súdom, ktorých predmetom je otázka prieťahov v konaní, je poukaz na neprimerane vysoké množstvo vecí na jednotlivých súdoch a nedostatočné personálne zabezpečenie predovšetkým sudcami, ale aj ďalším odborným aparátom. Ústavný súd SR jednoznačne opakovane deklaroval, že uvedený stav, hoci zodpovedá mnohokrát realite, nemôže byť prekážkou v naplnení práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Neakceptácia dotknutej argumentácie je smerovaná voči (všetkým) trom zainteresovaným subjektom, rešpektujúc ich hierarchickú postupnosť – sudca, súd, štát.

Počet vecí v oddelení konkrétného sudcu môže byť následkom objektívnych skutočností, ale rovnako môže ísť (a neraz aj ide) o dôsledok pretrvávajúcich nedostatkov v organizácii práce alebo pomalého postupu všetkých osôb konajúcich v oficiálnom postavení v mene súdu. V niektorých prípadoch je vyjadrenie ústavného súdu, rovnajúce sa kritike, doslova zdrvivé – „ani právna zložitosť sporu nezbavuje sudcu ústavnej zodpovednosti za prieťahy v konaní zapríčinené nesprávnou organizáciou práce, nedo-

konálnym poznaním obsahu samotnej podstaty veci, odbornou nepripravenosťou na pojednávanie, neodborným využitím času určeného na pojednávanie, neodborným vedením jednotlivých pojednávaní a nariadovaním dokazovania bez náležitého zistenia procesne významných skutočností pre toto dokazovanie“. Avšak takéto zdanlivo neprimerane tvrdé konštatovanie má vždy základ v bezprostrednom postupe sudcu v konkrétnej veci (bližšie v časti týkajúcej sa kritéria postupu súdu). K zbytočným prieťahom môže viesť aj vo všeobecnosti akceptovaná osobná prekážka na strane sudcu (praceneschopnosť, dovolenka, kúpeľná liečba atď.). Uvedené je výrazom vyššie spomínaného absolútne objektívneho charakteru práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov, ktoré nezávisí od danosti úmyselného alebo nedbanlivostného zavinenia. Významným je aj ďalší záver ústavného súdu viažuci sa k sudcom, osobitne k ich nezávislosti ako jednému zo základných ústavných atribútov činnosti justície vôbec – „nezávislosť súdov (sudcov) nemožno nadradiť nad práva priznané fyzickým osobám a právnickým osobám“, vrátane ústavného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Pre úplnosť je žiadúce dodať, že napriek konštatovaniu porušenia rozoberaného práva ústavným súdom, nemusí ísť o zavinené konanie konkrétneho sudcu. Uvedené však má význam (len) vo vzťahu k posúdeniu subjektívnej miery podieľania sa na prieťahoch, hodnotení sudcu, prípadne „vyvinení“ sa z uplatňovanej disciplinárnej zodpovednosti.

Obdobne nadmerné množstvo vecí resp. nedostatok sudcov neospravedľuje súd za nevytvorenie podmienok reálnej dosažiteľnosti práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Takýto vzťah k nedodržaniu povinnosti konať bezprieťahovo môže byť akceptovaný len dočasne, aj to iba za situácie, že sa prijmú včas adekvátne opatrenia. Napriek zdanlivo všeobecnej formulácii je dotknuté stanovisko ústavného súdu značne rigorózne a vôbec nie iba proklamatívne. Za adekvátne a včasné opatrenia ústavný súd totiž (hoci to výslovne a podrobne nerozoberá) považuje len také, ktoré vedú k odstráneniu existujúcich prieťahov vo veľmi krátkom časovom horizonte. Objasnenie príčin zbytočných prieťahov v konaniach na určitom súde môže napomôcť pri hľadaní riešení v rámci súdu (eventuálne aj celkového systému súdnictva), ale ústavnému súdu neprislúcha tieto hodnotiť, či navrhovať. Preto ohľadne spomínanej argumentácie – obrany všeobecných súdov, ústavný súd

uvádza, že táto vysvetľuje dôvody prietahov, ale nezbavuje súd zodpovednosti za ich existenciu. Ako úplne neprímeraný hodnotí ústavný súd, ak predseda všeobecného súdu v rámci konania o sťažnosti v zmysle zákona 80/92 Zb. uzná zbytočné prietahy v konaní, avšak súd v danej veci ani v neskoršom štádiu nekoná bez zbytočných prietahov. Takáto sťažnosť na prietahy v konaní predstavuje príležitosť pre súd, aby sám odstránil protiprávny stav zapríčinený nerešpektovaním dotknutého ústavného práva. Jej efektívnosť vzhľadom na obmedzené právomoci predsedu súdu vo vzťahu ku konkrétnemu sudcovi, resp. súdnej veci (predseda nie je oprávnený nariadiť sudcovi vytýčenie termínu pojednávania, realizáciu určitého úkonu a pod.) je veľmi problematická. Aj preto ústavný súd striktné netrvá na využití tohto inštitútu pred učením podania na ústavný súd.

Napokon ústavné právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov nemôže byť zmarené len preto, že Slovenská republika nevie alebo nemôže zabezpečiť primeraný počet sudcov, resp. ďalších odborných pracovníkov. Nadmerné množstvo vecí, ktoré majú súdy prejednať a rozhodnúť, nezbavuje štát povinnosti vytvoriť podmienky pre naplnenie rozoberaného ústavného práva. Štát disponujúci všetkými štátnomocenskými oprávneniami, má viacero prostriedkov ako riešiť problém neprímerane dlhých súdnych konaní. Rovnako ako vo vzťahu k súdom však nie je úlohou ústavného súdu nachádzať a navrhovať optimálne riešenia.

Kritériá posúdenia zbytočných prietahov

Kritériami, ktoré ústavný súd zohľadňuje pri posudzovaní konkrétneho prípadu sú:

- zložitosť veci prejednáanej všeobecnými súdmi (niekedy je toto kritérium označované ako základné) tak vo vzťahu ku skutkovému stavu, ako i k platnej a účinnej právnej úprave, ktorú je potrebné aplikovať,
- správanie sa účastníka – navrhovateľa v konaní pred ústavným súdom,
- postup súdu, resp. súdov konajúcich v posudzovanej veci.

ZLOŽITOSŤ VECI

Zložitosť veci prejednáanej všeobecnými súdmi je podmieňovaná konkrétnymi skutkovými okolnosťami, niekedy

označovanými ako subjektívne hľadisko a právnou povahou veci – právnymi normami, v zmysle ktorých je nutné ustálený skutkový stav posúdiť (objektívne hľadisko). Hneď na úvod rozboru problematiky zložitosti veci považujem za nevyhnutné zdôrazniť, že toto kritérium zisťovania existencie prietahov v konaní ústavný súd vykladá vždy vo väzbe na právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, osobitne vo vzťahu k obdobiu, ktoré dotknutý účastník súdneho konania namieta ako konanie zaťažené prietahmi. V zjednodušenej podobe uvedené možno vyjadriť (záverečnou) konštatáciou – zložitosť veci je, alebo nie je, taká, aby ospravedlnila zistené prietahy. Zároveň zložitosť veci zbavuje súd zodpovednosti za prietahy, len ak jeho činnosť smeruje k prekonaniu faktickej alebo právnej zložitosti. To znamená, že súd sa vždy musí efektívnymi úkonmi snažiť odstrániť zložitosť a nadväzne právoplatným rozhodnutím stav právnej neistoty.

Zložitosť nemožno predpokladať, niet teda takých konaní – druhov súdnych sporov, ktoré by automaticky boli považované za zložité. Medzi sudcami všeobecných súdov je pomerne zaužívané, do určitej miery schématické, nazeranie na obtiažnosť jednotlivých súdnych konaní. Viac z „tradície“ takéhoto prístupu, ako z racionálnych východísk následne vznikajú doslova mýty o zložitosti niektorých sporov. Neraz je ich dôsledkom viac či menej vedomé odsúvanie dotknutých káuz, t. j. spôsobovanie prietahov v takýchto konaniach. V danom smere je jednoznačne prínosom judikatúry ústavného súdu narušenie a, verím, že postupne i úplné zlikvidovanie týchto neopodstatnených náhľadov na reálnu zložitosť jednotlivých druhov súdnych sporov.

Ústavný súd výnimočne označí niektoré z posudzovaných súdnych konaní za výslovne zložité, skôr používa termíny a spojenia typu – „rozumne možno predpokladať faktickú zložitosť; môže sa ukázať ako skutkovo zložité; môže trochu zvýšiť obtiažnosť; nemožno kvalifikovať ako jednoduché; nie mimoriadne zložité; nie jednoznačné“. Aj pri takýchto formuláciách vždy zdôrazňuje, že povinnosťou súdu je vecne riešiť prípadné zložitosti, či už faktické alebo právne. Predmetný prístup je jednak vyjadrením povinnosti súdu niešť cestou omylov, a jednak prejavom už spomínaného bezprostredného previazania zložitosti veci a práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, kedy zložitosť sama o sebe súd nezbavuje zodpovednosti za prietahy v konaní.

Ústavný súd za garanta zabezpečujúceho naplnenie rozoberaného práva považuje a označuje všeobecný súd. Súd (sudca) musí správne kvalifikovať podstatu vecí a zvoliť tomu zodpovedajúci postup. Už zo starej rímskej zásady – *iura novit curia* – súd pozná právo vyplýva oprávnenie účastníka konania požadovať od súdu, aby nešiel cestou omylov a bez prietahov odstránil stav jeho právnej neistoty. Ústavný súd vo vzťahu k rôznym predmetom sporu uvádza, že „pre sudcu, ktorý takéto spory rozhoduje, nemôže byť osobitným problémom určenie procesného postupu a zabezpečenie dôkazov“.

Prístup ústavného súdu k problematike zložitosti prejednávanych vecí je často zo strany všeobecných súdov vnímaný ako neuznanie náročnosti konaní a v konečnom dôsledku obtiažnosti sudcovskej profesie. Domnievam sa, že práve naopak popísaný postoj ústavného súdu je výrazom rešpektovania kvality a postavenia všeobecného súdnictva. To, že ústavný súd považuje sudcu za tak odborne i osobnostne pripraveného, že riešenie ani zložitejších prípadov preň nie je osobitným problémom, je nielen v konkrétnostiach vyjadrením ústavnej zásady zákazu odmietnutia spravodlivosti, ale predovšetkým potvrdením statusu sudcu všeobecného súdu v celom jeho rozsahu.

Neakceptovanie zložitosti

Ústavný súd nepripisuje zložitost' sporom, ktoré možno označiť ako bežné alebo často frekventované. Medzi ne zahŕňa napríklad spory o zaplatenie nájomného za užívanie nebytových priestorov, o zrušenie spoločného nájmu, o náhrade škody z nedbanlivosti, či vyslovenie neplatnosti rozviazania pracovného pomeru výpoveďou. Za zložitú nepovažuje ani konania o vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva, či ochranu osobnosti, ktoré sú sudcami všeobecných súdov v zmysle vyššie spomínanej „tradície“ kvalifikované ako obtiažne. Ochrana osobnosti nehodnotí ako právne zložitú, pričom o prípadnej skutkovej zložitosti rozhodnú podmienky každého prípadu. Spor o vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov nie je zložitý skutkovo, ani právne za predpokladu, že si sudca náležite plní povinnosti podľa Občianskeho súdneho poriadku. Rovnako pri ďalších druhoch sporov ústavný súd nekonštatuje ich zložitost'. Východiskom daného záveru je obvykle platný právny stav (jeho jednoznačnosť, resp. jasný výklad, či dlhodobá nemennost'), ustálená právna prax, bohatá judikatúra a dlhodobé skúsenosti súdov s konkrétnym druhom konaní.

Okolnosť, že pre rozhodnutie vo veci samej je potrebné posúdiť viaceré čiastkové otázky a aplikovať niekoľko právnych predpisov, tiež nemôže sama o sebe hodnotenie zložitosti veci podstatne ovplyvniť.

Obtiažnosť ústavný súd nepripisuje ani úkonom v počiatočnom štádiu konania, či výlučne úkonom procesnej povahy – napríklad ustálenie vecnej a miestnej príslušnosti, konanie o odvolaní proti opravnému uzneseniu, vyrubenie súdneho poplatku. Argument zložitost'ou veci ústavný súd neakceptuje pri pretrvávanií právnej neistoty v rámci vyhotovenia písomného rozhodnutia súdu, keďže všetky podstatné okolnosti prípadu, vrátane eventuálnej faktickej či právnej zložitosti, súd musel vyhodnotiť pri vydaní, resp. vyhlásení svojho rozhodnutia.

Pripustenie zložitosti

Ústavný súd pripúšťa určitú obtiažnosť- zložitost' veci pri početnosti nárokov, pluralite subjektov, nutnosti posúdenia skutočností, ktoré vyžadujú odborné znalosti, zložitosti predmetu konania a z toho vyplývajúcej obtiažnosti ustálenia skutkového stavu a posúdenia rôznych možností právnej ochrany, pri neprebádanej problematike, zložitých postupoch v dokazovaní. Aj tu však platí (obdobne ako pri druhoch súdnych konaní), že zložitost' nemožno predpokladať. To znamená, že existencia niektorej z popísaných okolností v konkrétnej veci necharakterizuje automaticky túto ako vec zložitú. Z hľadiska množstva je vo vzťahu zložitosti vecí relevantnejšia početnosť nárokov ako početnosť účastníkov konania, pričom najmä problémy v zabezpečení ich účasti na konaní nie sú dôvodom hodnotenia zložitosti veci. V takomto prípade sa jedná skôr o opodstatnenú zdĺhavost' veci (pracnosť), ktorá je ústavne menej významná ako zložitost'.

Zistenie, že určitá vec nie je zložitá vzhľadom na jej skutkovú podstatu a právnu povahu samo o sebe nevyklučuje, aby ústavný súd aj takéto prípady nemohol považovať za zložitú veci. Súdne konanie aj v jednoduchých veciach sa môže stať zložitým vtedy, ak budú paralelne prebiehať konania vo veciach, medzi ktorými je vzájomná závislost'. Ak prebiehajú ďalšie spory, všeobecný súd má sťaženú úlohu, keď namiesto úkonov vo veci samej musí vyčakať na výsledky súvisiacich sporov, aby sa vlastným posúdením predbežných otázok, ktoré sú riešené v iných konaniach nedostal do rozporu s právoplatnými rozhodnutiami súdov. Naproti tomu, povinnost' posudzovať predbežné otázky (ak neprebieha

o nich samostatné súdne konanie) môže urobiť veci (len trochu zložitejšími).

Skutkovo zložitými sú konania, v ktorých je posudzovaný zdravotný stav účastníka, keďže ustálenie skutkovej situácie vo veci sa viaže na výsledok hodnotení zdravotného stavu, ktoré je v každom jednotlivom prípade individuálne a vyžaduje v zásade vždy originálne závery, ktorých formulovanie je často výsledkom mnohých časovo, početne aj odborne náročných vyšetrení. Obdobne z hľadiska skutkového je zložitou vecou rozhodovanie o výchove maloletého dieťaťa; najmä ak o výchovu má záujem viac osôb, čím sa záujem na riadnej výchove dieťaťa na jednej strane a požiadavky osôb prejavujúcich záujem o výchovu dieťaťa a rodičovské práva na strane druhej dostávajú do konfliktu, resp. optimálne rozhodnutie nemožno jednoznačne definovať (určiť).

Významný predmet sporu

– mimoriadna starostlivosť

Súdne konania o vzájomných vzťahoch medzi rodičmi a deťmi patria do skupiny vecí, pri ktorých judikatúra ústavného súdu (aj EŠLP) okrem štandardných (troch) kritérií hodnotenia prieťahov v konaní zohľadňuje aj samotný predmet konania, ktorému príslušné súdne orgány majú venovať mimoriadnu pozornosť, keďže akékoľvek omeškanie v týchto veciach môže mať za následok de facto rozhodnutie o predmetnej otázke. Pod mimoriadnou starostlivosťou nemožno rozumieť len kvantitatívny aspekt aktivity súdu, ale aj kvalitatívnu stránku, a to s ohľadom na predmet sporu a dôsledky rozhodnutia súdu na ďalšie, často nie iba právne, vzťahy účastníkov konania. Do dotknutej kategórie vecí s významným predmetom sporu a s nutnosťou mimoriadnej pozornosti súdov sú zaraďované tiež konania, v rámci ktorých sú riešené otázky bezprostredne súvisiace so zabezpečením životných potrieb účastníka, jeho rodiny, prípadne aj ďalších osôb odkázaných na jeho výživu. Jedná sa spravidla o konania o výživnom, najmä na maloleté deti, o spory o trvaní pracovného pomeru, o rozhodnutia o zákonnosti rozhodnutí o nároku na sociálne dávky a s ním spojené ich ďalšie poskytovanie alebo neposkytovanie. V týchto konaniach pretrvávanie stavu právnej neistoty negatívne ovplyvňuje sociálne a životné podmienky každej fyzickej osoby.

Príklady posúdenia zložitosti

Pre vytvorenie predstavy o prístupe ústavného súdu k otázke zložitosti jednotlivých súdnych sporov považujem za vhodné uviesť niekoľko príkladov.

Spor o neplatnosť 4 navzájom nadväzujúcich zmlúv o darovaní a zmluvy o delení nehnuteľností – „spor o neplatnosť zmlúv (bez ohľadu na to, aký dôvod neplatnosti sa tvrdí) je v podstate vlastníckym sporom. Súdny majú s takýmto sporom dlhodobé skúsenosti, právna úprava obsiahnutá v Občianskom zákonníku je jasná a jej výklad a používanie súdnou praxou ustálené. K ustanoveniam Občianskeho zákonníka (§ 34 a nasl.) o neplatnosti právnych úkonov a ich dôsledkov existuje množstvo rozhodnutí publikovaných v oficiálnych zbierkach súdnych rozhodnutí a stanovísk a osobitne to platí pre neplatnosť darovacích zmlúv, prípadne zmlúv o vyporiadaní podielového spoluvlastníctva.“

Vyrovnanie dedičských podielov – „po právnej stránke nejde o komplikovanú vec, keďže úlohou súdu bolo zistenie, či sú splnené podmienky pre vyrovnanie dedičských podielov (§ 13 a nasl. Zákona č. 293/92 Zb. o úprave niektorých spoluvlastníckych vzťahom k nehnuteľnostiam) a v prípade, že tieto splnené boli, rozhodnúť o vyporiadaní dedičských podielov potvrdením vlastníctva oprávnenej osoby (osôb) – § 14 ods. 3 zákona č. 293/92 Zb. Hoci faktickú zložitost veci je rozumné predpokladať (vzhľadom na počet a druh nehnuteľností, o ktoré pri vyrovnaní dedičských podielov ide), zodpovedajúcou prípravou samotného pojednávania, ako aj uplatnením § 43 O. s. p. táto nemusela predstavovať výraznejšie predĺženie konania. Takéto konania neboli začiatkom 90-tych rokov ničím neobvyklým v rozhodovacej činnosti všeobecných súdov, keďže súviseli s praktickým uplatnením zákona č. 293/92 Zb., ako jedného z reštitučných zákonov.“

Manželské výživné – „spory o výživné pre manžela a o príspevkov na výživu rozvedeného manžela považuje ústavný súd právne a skutkovo za spory, v ktorých sa používa právna úprava prijatá v Zákone o rodine. Výklad a používanie tejto právnej úpravy sú stabilizované v rozsiahlej judikatúre všeobecných súdov, ktorá obsahuje aj metodiku postupu súdu v týchto sporoch, a to aj po roku 1989, kedy došlo k rozvoju podnikania a tým aj k zmene posudzovania schopností a možností povinného manžela (bývalého manžela)“.

Neplatnosť výpovede – „v období privatizácie a transformácie spoločnosti na trhové hospodárstvo dochádza k mnohým zmenám pracovnoprávných vzťahoch, pričom uplatnenie § 46 ods. 1 písm. c/ Zákonníka práce možno považovať za bežný a aj frekventovaný spôsob ukončenia pracovného pomeru zo strany organizácií, ktoré prechádzali organizačnými zmenami. Pre sudcu rozhodujúceho pracovnoprávne spory by určenie procesného postupu a zabezpečenie dôkazov nemalo predstavovať osobitný problém. Vychádzajúc

z uvedeného, ústavný súd nepovažoval vec za právne ani fakticky zložitú“.

Predbežné opatrenie – „samotný Občiansky súdny poriadok potvrdzuje právnu a skutkovú jednoduchosť rozhodovania o predbežných opatreniach tým, že k základným predpokladom na ich nariadenie zaraďuje iba osvedčenie nároku, ktorý má byť chránený dočasnou úpravou pomerov účastníkov alebo má byť chránený pred obavou z marenia výkonu súdneho rozhodnutia. Pred nariadením predbežného opatrenia alebo zamietnutím návrhu na nariadenie predbežného opatrenia súd takisto nevykonáva dokazovanie, ale vychádza len z obsahu návrhu a jeho príloh. Právna a skutková jednoduchosť návrhu na predbežné opatrenie vyplýva tiež z toho, že Občiansky súdny poriadok sám ustanovuje pre súd pomerne krátku zákonnú lehotu 30 dní, do ktorej je potrebné o návrhu na predbežné opatrenie rozhodnúť, ak sa má dosiahnuť účel a zmysel tohto zabezpečovacieho inštitútu v občianskom súdnom konaní.“

Nielen z podrobnejšie popísaných príkladov, ale aj z ďalšieho doteraz uvedeného je zrejmé, že výrazná väčšina namietaných prieťahov v súdnych konaniach sa týka občianskoprávných vecí. Podľa môjho názoru ide o prirodzený dôsledok intenzívneho záujmu o odstránenie právnej neistoty vo vzťahoch bezprostredne sa viažucich v zásade ku každodennému životu. Zároveň sa jedná o vyjadrenie faktu, že účastníci konania – fyzické osoby pripisujú súdnemu konaniu veľkú dôležitosť a očakávajú od súdu poskytnutie reálnej (súdnej) ochrany. Zo strany sudcov všeobecných súdov je vhodné mať na zreteli aj tento aspekt súdnych sporov.

Ústavný súd nie vždy podrobnejšie rozoberá otázku zložitosti veci. Jeho vyjadrenie je stručnejším najmä, ak posudzované konanie sa vyznačuje dlhými obdobiami nečinnosti súdu, resp. postupov s prieťahmi, ktoré nemožno nijako ospravedlniť. V tomto smere striktno odlišuje pomalosť v konaní od jeho dĺžky vyvolanej zložitou vecou.

SPRÁVANIE ÚČASTNÍKA

Právomoc rozhodnúť konkrétny spor – odstrániť stav právnej neistoty – je daná výlučne súdu. Vzhľadom na tento fakt môže byť správanie účastníka konania len výnimočne dôvodom neprerokovania veci v primeranej lehote. Účastník konania môže síce prispieť k urýchleniu konania (eventuálne k jeho spomaleniu), ale nie je tým, kto riadi (vedie) konanie. Je potrebné zdôrazniť, že súd disponuje najmä procesnými

prostriedkami na zabezpečenie efektívneho postupu vo veci. Zároveň v prípade nečinnosti účastníka konania – neunesenia dôkazného bremena, resp. bremena tvrdenia – jej výsledkom je v zásade neúspech dotknutého účastníka v spore, čo nemožno zamieňať s prípadným porušením práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Neúspech v konaní sa nerovná ani porušeniu ústavného práva na súdnu ochranu, keďže toto právo neznamena právo na predstavám účastníka zodpovedajúce rozhodnutie vo veci. Uvedený záver pri výklade obsahu práva na súdnu ochranu ústavný súd jednoznačne formuluje počas celého obdobia svojej činnosti.

Vplyv konkrétneho správania účastníka na prieťahy v konaní sa vždy posudzuje v spojitosti s postupom súdu v tej-ktorej veci. V tomto smere je možné hierarchicky usporiadať hodnotenia správania účastníkov ústavným súdom vo vzťahu k podieľaniu sa na porušení práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov.

1. *Nečinnosť súdu* pokiaľ súd vo veci (vôbec) nekoná, nie je správanie účastníka významným pre záver o existencii prieťahov.

2. *Aktívne a súčinnosťné správanie účastníka.* Účastník navrhuje dôkazy, vyjadruje sa k dôkazom druhej strany, zúčastňuje sa nariadených pojednávaní, spolupracuje s ustanoveným znalcom..., upozorňuje (aj opätovne) súd – konajúceho sudcu, ale i orgány štátnej správy súdov prostredníctvom sťažností v zmysle zákona 80/92 Zb. – na vznikajúce alebo pretrvávajúce prieťahy. V danej súvislosti ústavný súd však opakovanne vyslovil, že nemožno od účastníka žiadať, aby upozorňoval sudcu (súd) na plnenie jeho povinností.

Do tejto kategórie hodnotenia správania účastníka je prípustné zahrnúť aj záver ústavného súdu, že účastník konal zodpovedajúco požiadavkám zákona. V takomto hodnotení síce už absentuje iniciatívnosť účastníka, ale inak si riadne a včas plní všetky uložené procesné povinnosti. Za veľmi dôležité pre doriešenie problému (sporu) ústavný súd považuje zvolenie si právneho zástupcu účastníkom.

3. Do tejto kategórie patria konštatácie ústavného súdu: „ničím neprispel k predĺženiu konania; správanie účastníka nemalo podstatný vplyv na dĺžku konania; nemohol ovplyvniť dĺžku konania; ústavný súd nezistil takú závažnú skutoč-

nosť, ktorá by mohla byť účastníkovi na ťarchu; v správaní účastníka neboli zistené žiadne skutočnosti, ktoré by prispeli k prieťahom". Práve v predmetných formuláciách sa najvýraznejšie prejavuje nielen fakt, že nie účastník, ale súd je tým, kto vec prejedná a rozhodne, ale aj spomínané hodnotenie správania účastníka vždy v spojení s konkrétnym postupom súdu. Jedná sa o situácie, kedy nemožno síce tvrdiť, že účastník efektívne využíva procesné práva mu priznané na uplatňovanie alebo bránenie jeho oprávnených záujmov, avšak v celkovom kontexte veci to nie je účastník, ktorý nesie zodpovednosť za prieťahy v konaní. Účastník napríklad:

- opakovane vykonáva nejasné a zdĺhavé podania, neraz nesúvisiace s predmetom konania,
- nezúčastní sa jedného, resp. viacerých pojednávanií, dôvodom odročenia ktorých nie je len neúčast dotknutého účastníka konania,
- učiní podania, ktoré nespĺňajú predpísané náležitosti,
- navrhuje nové (kontrolné, resp. opakované) znalecké dokazovanie len z titulu púheho nesúhlasu s už podaným znaleckým posudkom, bez bližšej špecifikácie nedostatkov, ktoré tomuto vytyka,
- opakovane podáva námietky zaujatosti, vykonáva úpravy v kvantitatívnom vymedzení návrhu – čiastočné späťvzatia alebo rozšírenia žaloby, podáva odvolania voči všetkým doručeným rozhodnutiam ...

V súvislosti s rozoberanými príkladmi správania účastníka ústavný súd viackrát zdôraznil, že samotná realizácia priznaných práv účastníkom, hoci aj neúčelná, paušálne nezbavuje súd zodpovednosti za neprerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Pokiaľ však súd na správanie účastníka reaguje včasným rozhodnutím (v širšom nazeraní, nielen v zmysle procesného rozhodnutia) konanie nie je postihnuté neopodstatnenými prieťahmi, hoci z časového hľadiska trvá dlhšiu dobu.

4. Účastník sa svojim správaním podieľa na prieťahoch v konaní alebo tieto priamo vyvoláva. Ide o prípady, kedy súd plynulo vykonáva jednotlivé procesné úkony smerujúce k odstráneniu stavu právnej neistoty, ale pre správanie účastníka nie je možné v primeranej dobe vec právoplatne ukončiť. Takýmto správaním účastníka je:

- opakovaná neúčast na pojednávaniach, odročovaných len z dôvodu nutnosti opätovného predvolania účastníčky, pričom tak v predvolaniach ako i prostredníctvom jej

zvoleného zástupcu, je zdôrazňovaná nevyhnutnosť osobnej účasti účastníka,

- reagovanie na všetky výzvy súdu, avšak ani raz nezúčastnenie sa pojednávania (hoci ospravedlňované vekom, zdravotným stavom, vzdialenosťou bydliska účastníčky od sídla súdu), keď sa na pojednávania nedostavil ani právny zástupca,
- ak konanie bolo prerušené preto, lebo výsledok iných sporov podnetovaných účastníkom (ďalšie žaloby) môže relevantne ovplyvniť výsledok sporu, v ktorom bolo konanie prerušené. Osobitne má význam pre hodnotenie správania účastníka, ak spory začnú účastníci konania v úzkej časovej súvislosti s konaním, v ktorom namietajú zbytočné prieťahy. V takomto prípade trvanie (prerušeného) súdneho konania je dôsledkom úkonu účastníka a nemožno vysloviť záver o existencii zbytočných prieťahov v danom konaní.

POSTUP SÚDU

Právna neistota, z titulu ktorej sa účastník obrátil na všeobecný súd, sa dá odstrániť len jeho právoplatným rozhodnutím, je preto logické, že dominantnú úlohu pri napĺňaní ústavného práva na prerokovanie veci v primeranej lehote má všeobecný súd. Posúdenie jeho postupu je nadväzne rozhodujúcim kritériom pre záver o existencii alebo neexistencii zbytočných prieťahov v konkrétnom konaní.

Verdikt ústavného súdu o porušení práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov vychádza v podstate zo zistení, že súd vo veci nekonal (bol nečinný) alebo konal neefektívne, t. j. spôsobom neprispievajúcim a nesmerujúcim k odstráneniu právnej neistoty. Nie je ničím výnimočným, ak v konkrétnom prípade ústavný súd konštatuje danosť oboch týchto skutočností.

Pri posúdení opodstatnenosti nečinnosti súdu platia vyššie rozoberané súvislosti akceptovateľných príčin. Pre úplnosť je vhodné pripomenúť, že vzhľadom na objektívnu povahu práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov, nepatria medzi ne ani inak ospravedlňiteľné dôvody na strane konajúceho súdu (sudcu) – práceneschopnosť, veľké množstvo vecí v oddelení sudcu, nedostatočné personálne zabezpečenie súdu... V prípade nečinnosti súdu z pohľadu posúdenia veci ústavným súdom niet v zásade, čo zisťovať a ústavný súd sa obmedzuje na vyslovenie záveru o zbytočných prieťahoch v konaní. Osobitne, ak obrana všeobecného

súdu je založená najčastejšie na nadmernom množstve vecí. Bežným prístupom všeobecných súdov v konaní pred ústavným súdom je aj nezdôvodňovanie nekonania vo veci, najmä ak ide o opakované obdobia v priebehu jedného súdneho sporu.

Vychádzajúc z ustálenej judikatúry ústavného súdu neefektívna činnosť súdu má vo všeobecnosti základ v neurčení náležitého procesného postupu, nezabezpečovaní dôkazov zákonom (najmä O. s. p.) vymedzenými spôsobmi, v nesústreďenosti a nekoordinovanosti pri realizácii jednotlivých procesných úkonov a tiež v nesprávnej kvalifikácii vecí, čo podmieňuje „vydanie sa cestou omylov“. V záujme určitej prehľadnosti konkrétnych postupov všeobecných súdov, ktoré vykazujú znaky konania so zbytočnými prietahmi, je prípustné tieto rozdeliť do niekoľkých skupín. Keďže sa jedná o štruktúrovanie pre účely prehľadnosti a zároveň jednotlivé dielčie štádia súdneho konania sú bezprostredne prepojené, niektoré z nižšie popísaných prípadov by bolo možné zahrnúť i do viacerých skupín.

Dokazovanie

V rámci dokazovania osobitnú (pod)skupinu neefektívneho postupu súdu predstavuje jeho činnosť v súvislosti so znaleckým dokazovaním:

- súd nariadil znalecké dokazovanie uznesením 3. 5. 2000, do 23. 11. 2000 posudok znalcom nie je podaný a zo strany súdu neboli vykonané žiadne opatrenia za účelom dosiahnutia plynulého postupu,
- pojednávanie odročené na neurčito na vypracovanie znaleckého posudku dňa 17. 1. 1997, súd však dokazovanie nenariadil, pričom zo spisu nevyplýva dôvod takéhoto postupu, až 2. 4. 2001 nariadené dotknuté znalecké dokazovanie,
- 15. 8. 1994 spis vrátený krajským súdom po zrušení rozhodnutia vo veci okrem iného s požiadavkou na vykonania znaleckého dokazovania, toto dokazovanie nariadené až 4. 9. 1995 a posudok znalcom predložený 15. 7. 1996, bez akýchkoľvek úkonov zo strany súdu voči nečinnosti znalca,
- 2. 12. 1996 nariadené kontrolné znalecké dokazovanie, dotknuté uznesenie písomne vyhotovené až 2. 12. 1997,
- 2. 8. 2000 odročené pojednávanie pre potreby znaleckého dokazovania a po 7 mesiacoch (2. 3. 2001) uložená úloha znalcom, bez vykonania čo i len jedného iného procesného úkonu súdu,
- dodržiavanie určených lehôt na vypracovanie posudku (40, 50 dní) vôbec súdom nekontrolované, nere realizované žiadne úkony na zabezpečenie vyhotovenia znaleckého posudku v požadovaných lehotách,
- akceptovanie návrhu oboch procesných strán z 24. 11. 1993 na vyžiadanie (vypracovanie) znaleckého posudku, až uznesením z 24. 3. 1994 pribratý znalec, ktorý však bol dlhodobo v zahraničí; dňa 9. 9. 1994 poverený iný znalec, ktorý bol pasívny (nevykonal žiadne, ani čiastkové úkony smerujúce k splneniu uloženej znaleckej úlohy); 12. 10. 1995 ustanovený ďalší znalec, ktorý však odmietol vypracovanie posudku, keďže ide o iné medicínske odvetvie, ako je jeho špecializácia a v ktorom je vymenovaný za znalca; až dňa 7. 11. 1995 pribratý znalec, ktorý vypracoval požadovaný znalecký posudok dňa 2. 1. 1996
- 29. 5. 1995 nariadené znalecké dokazovanie, 19. 2. 1996 ustanovený znalec vrátil spis z dôvodu ukončenia znaleckej činnosti, až 3. 4. 1997 efektívne ustanovený (nový) znalec.

V súvislosti s rozoberanými prípadmi prietahov v konaní je opätovne nevyhnutné zdôrazniť, že sudca zodpovedá aj za činnosť osôb vystupujúcich v oficiálnom postavení súdu. Samotný fakt, že sudca nemá spis vo vlastnej bezprostrednej dispozícii, teda neznamená, že svojim (ne)konaním nespôsobuje bezdôvodné prietahy v konaní. Procesná nedisziplinovanosť znalca, vrátane jeho prípadnej neúčasti na pojednávaniach, ide na vrub súdu (sudcu). Predovšetkým je neakceptovateľné tolerovanie pasivity (aj viac ako ročnej) znalca. Zároveň ústavný súd zdôraznil, že k znaleckému dokazovaniu je potrebné prikrčiť až po výsluchu účastníkov konania (§ 127 ods. 1 veta prvá O. s. p.), ktorého podstatou je zistenie východísk pre vymedzenie znaleckej úlohy i postup znalca.

Pri stanovení postupu v dokazovaní je veľmi dôležité ozrejmenie si podstaty prejednávaneho prípadu, aby sa súd vyhol vykonávaniu dôkazov, ktoré sú z hľadiska rozhodnutia o merite nevýznamné. Dokazovanie musí smerovať k zisteniu skutkového stavu, ktorý bude použitý ako základ konečného verdiktu súdu a táto činnosť súdu musí byť plynulá. Nie je dôležitá početnosť úkonov súdu v rámci dokazovania, ale prínos konkrétneho dôkazu k objasneniu podstaty posudzovanej veci. Ako príklady nenáležitého postupu v dokazovaní možno uviesť:

- v konaní o určení neplatnosti skončenia pracovného pomeru výpoveďou súd vykonával dokazovanie najskôr

vo vzťahu k okolnosti, či nebol porušený zákaz výpovede v ochrannej dobe, čo tvorilo podstatnú (niekoľkoročnú) časť dokazovania; v neskoršom štádiu viedol dokazovanie ohľadne ustálenia, či pracovníkovi bola ponúknutá iná vhodná práca, na základe ktorých zistení i rozhodol a sám v odôvodnení rozsudku konštatuje, že otázkou ochrannej doby sa nezaoberal,

(v posudzovanom prípade ústavný súd osobitne zdôraznil nutnosť včasného výkonu spravodlivosti aj v spojitosti s vykonávaním dôkazov, keďže plynutím času sa dokazovanie vzhľadom na odstup od ukončenia pracovného pomeru stáva čoraz náročnejším tak z faktických dôvodov – zánik niektorých inštitúcií, likvidácia dokladov – ako i s prihliadnutím na ľudský faktor – schopnosť pamätať si významné okolnosti po niekoľkých rokoch)

- súd v komunikácii s peňažným ústavom päťkrát požadoval vyjadrenie k otázke významnej pre rozhodnutie, pričom nešlo o zadovážovanie nových informácií, ale iba o opätovné spresňovanie predchádzajúcich nejasných, resp. nesprávne formulovaných požiadaviek; získavanie informácií trvalo od 28. 11. 1994 do 3. 6. 1996 a ani tak pre nejednoznačnosť požiadavky súdu nebolo možné tejto vyhovieť; súd napokon rozhodol bez uvedeného podkladu

(ústavný súd v danej veci i v niekoľkých ďalších opakovane poukazuje na nevyhnutnosť jasných a zrozumiteľných formulácií pri vyžiadaní správ súdmi od tretích subjektov; postup kedy je nutné opätovne vykonať jednotlivé „dožiadania“ nie je tým, ktorý smeruje k odstráneniu stavu právnej neistoty; domnievam sa, že rovnako je vhodným jednotlivé – pokiaľ sa nejedná o informácie, ktorých potreba vyplynie až neskôr – správy, resp. vyjadrenia požadovať v rámci jedného úkonu súdu – jednej úpravy sudcu)

- súd uložil účastníkovi predložiť písomnosť do 27. 10. 1992, predložená bola až 22. 3. 1993 bez akejkoľvek reakcie súdu,
- žiadosť o prešetrenie pomerov v cudzine bola sformulovaná za 9 mesiacov, informácia z nemeckej strany poskytnutá len za 2 mesiace a zabezpečenie prekladu trvalo 3 mesiace (z toho 2 mesiace ustanovenie – pribratie tlmočníka),
- obdobie od 14. 7. 1998 do 16. 4. 1999 súd potreboval na zistenie, či bol asanovaný rodinný dom, ohľadne ktorého požadoval od účastníka predloženie znaleckého posudku,

- súd opakovane vypočul účastníkov konania ku skutočnostiam, o ktorých sa už podrobne vyjadrili, bez toho, aby z výsledkov iných dôkazov vyplynula potreba verifikovať pôvodné prednesy, resp. na nariadenom termíne pojednávania iba požiadal účastníkov o vyjadrenie, či zotrvávajú na svojich stanoviskách a pojednávania opäť odročil
- súd nepredvolal svedka, ktorý bol dlhodobo účastníkmi označený a pre rozhodnutie vo veci bol jeho výsluch nevyhnutný; po odročení pojednávania, na ktorom nedošlo k vykonaniu iného dôkazu, bol dotknutý svedok predvolaný na nasledujúci termín pojednávania.

Pojednávania

Vzhľadom na zásadu ústnosti a verejnosti súdneho konania väčšina prípadov (skutočne sporné takmer všetky) je prejednávaná a rozhodovaná na pojednávaniach. Úlohou všeobecného súdu je pojednávania pripraviť tak, aby tento účel bol naplnený. Občiansky súdny poriadok v § 114 ods. 1 O. s. p. úlohu súdu sprísňuje tým, že príprava pojednávania má smerovať k rozhodnutiu o veci spravidla na jedinom pojednávaniach. Ústavný súd akceptuje (aj z časového hľadiska) a zdôrazňuje dôležitosť prípravy pojednávania súdu, pod ktorú činnosť zahrňuje štúdium spisu, odbornú prípravu na riešenie vecí, odstraňovanie nedostatkov návrhu, zváženie a realizáciu opatrení, ktoré je nevyhnutné vykonať pred nariadením pojednávania. Len riadna príprava pojednávania totiž prispieva k odstráneniu stavu právnej neistoty. Za neadekvátny postup súdu v tomto smere považuje:

- odročenie pojednávania, ktoré sa očividne neuskutočnilo len v dôsledku oneskoreného odoslania predvolania na pojednávania,
- nariadenie termínu pojednávania za účelom zistenia, či bolo skončené dedičské konanie, ktoré bolo vedené na tom istom súde (ústavný súd zdôraznil, že takúto, hoci procesne významnú okolnosť, je možné jednoducho zistiť, aj bez nariadenia ďalšieho neúčelného pojednávania)
- odročenie pojednávania za účelom zistenia konkrétnych skutočností, čo nebolo realizované a nariadený ďalší termín pojednávania, ktorý z totožného dôvodu musel byť odročený
- napriek známej adrese zamestnávateľa odporcu súd nenariadil termín pojednávania s doručením predvolania na dotknutú adresu, ale pracne šetrením v evidenciách zisťoval bydlisko účastníka konania,

- formálne nariadovanie pojednávania bez praktického významu; pojednávania neprispeli k zisteniu žiadnych nových okolností, neboli vykonané ani žiadne významné dôkazy,
- nariadenie piatich pojednávanií, z ktorých len na dve boli účastníci riadne a včas predvolaní, pričom vo vzťahu k cudziemu štátnemu príslušníkovi ani raz nebol využitý zmluvný mechanizmus doručovania písomností, ale opakovane bol zisťovaný pobyt prostredníctvom mestskej polície, resp. krajského riaditeľstva policajného zboru a navyše po oznámení, že účastník sa prechodne zdržiava na území SR, nebol nariadený termín pojednávania,
- odročenie pojednávania na neurčito dňa 14. 10. 1998 bez uvedenia dôvodu tohto postupu, vytýčenie ďalšieho pojednávania až 13. 3. 2000,
- odročenie pojednávania dňa 23. 2. 1997 za účelom zistenia stavu konania v iných veciach toho istého súdu; na nasledujúcom pojednávanií dňa 22. 7. 1997 uskutočnený len neúspešný pokus o pripojenie predmetných spisov a pojednávanie opätovne odročené na neurčito,
- odročenie pojednávania na neurčito za tým účelom, že spis bude predložený predsedovi senátu,
- predvolanie na termín pojednávania v mene účastníka adresované iba bývalej konateľke, hoci z predloženého výpisu z obchodného registra je zrejmé, že táto už nie je konateľkou obchodnej spoločnosti; oprávnenou konať je len prokuristka s bydliskom v Rakúsku; po telefonickom upozornení na uvedené zo strany bývalej konateľky, súd tejto uložil povinnosť do 10 dní písomne oznámiť adresu bydliska prokuristky, hoci jej úplná adresa bola známa zo všetkých dokladov,
- odročenie pojednávanií z 28. 1. 1997, z 25. 3. 1997 z dôvodu neúčasti právneho zástupcu navrhovateľa, pričom navrhovateľ už na pojednávanií 24. 10. 1994 oznámil súdu odvolanie plnomocenstva tomuto zástupcovi (§ 28 ods. 3 O. s. p.),
- odročenie pojednávania zo dňa 12. 9. 1997 za účelom vyžiadania spisu a tento vyžiadajúci súdom až 15. 4. 1999,
- pojednávanie odročené s tým, že do určitej lehoty (totožnej pre súd i účastníka) budú zadovážené, resp. vyžiadané ďalšie doklady; účastník svoju povinnosť splnil včas – dňa 3. 5. 1995 a súd až 15. 1. 1996 učinil výzvu na zabezpečenie potrebného vyjadrenia,
- vyhovovanie opakovaným žiadosťami účastníkov alebo ich právnych zástupcov o odročenie pojednávanií z rôz-

nych dôvodov (kolízia pojednávania, práceneschopnosť, čerpanie dovolenky) bez preukázania, resp. preverenia dôvodu ospravedlnenia. (v tejto súvislosti je nutné zdôrazniť, že ústavný súd nálezom sp. zn. I. ÚS 68/98 jednoznačne formuloval záver, že kolízia pojednávanií toho istého účastníka nie je dôvodom na odročenie pojednávania; uvedené rozhodnutie, ktoré je v súčasnosti plne rešpektované aj v rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu SR v súvislosti s odvolacím dôvodom spočívajúcim v namietaní odňatia možnosti účastníkovi konať pred súdom).

- po doručení zrušujúceho uznesenia odvolacieho súdu účastníkom 10. 6. 1997 (14. 4. 1999) termín pojednávania vytýčený až na 28. 5. 1998 (17. 11. 2000) bez vykonania iných úkonov súdu,
- 30. 11. 1998 vrátený spis po vykonaní výsluchu dožiadaným súdom, termín pojednávania nariadený až na 22. 1. 2001, pričom od 3. 5. 1999 nevykonávané žiadne úkony súdu s výnimkou vyjadrení k sťažnostiam účastníka na preťahy v konaní.

Jednoduché úkony

V rámci prípravy pojednávania, resp. prípravy podkladov pre konečné rozhodnutie vo veci je nevyhnutné vykonať viaceré dielčie úkony súdu, pričom najmä tie, svojím charakterom a povahou, jednoduchšie a rutinné majú byť realizované plynulo. Uvedenej požiadavke nezodpovedá činnosť súdu, kedy:

- je spis predložený notárom na rozhodnutie o jeho vylúčení z vykonávania úkonov súdneho komisára dňa 26. 11. 1999 a súd o námietke zaujatosti rozhodne až 19. 6. 2000,
- je podané dňa 8. 2. 1994 odvolanie a druhej procesnej strane je dané na vyjadrenie až 30. 1. 1995, - je 23. 5. 1995 podaný odpor a navrhovateľovi je doručený až 4. 12. 1996,
- je návrh podaný 10. 9. 1999 (8. 2. 2000) a pokyn na jeho doručenie odporcovi je vykonaný dňa 15. 5. 2001 (15. 6. 2001) (ústavný súd zdôrazňuje, že sa jedná o jednoduchý procesný úkon, ktorý nepredstavuje žiadnu, ani právne, ani administratívne náročnú činnosť všeobecného súdu),
- je dňa 16. 10. 2000 doplnená žaloba požadovaným spôsobom a až 1. 3. 2001 dôjde zo strany súdu k zaslaní výzvy na zaplatenie súdneho poplatku (navyše len

s využitím predtlača v zoru súdneho rozhodnutia); obdobne pri podaní návrhu 1. 7. 1997, vyrúbený súdny poplatok až dňa 25. 9. 1998,

- od februára 1998 do februára 1999 sa okresný súd vysporiadava len s tým, či právny zástupca odporcu v rade 2/ trvá na svojom návrhu na prikázanie veci inému súdu, osobitne ak 21. 1. 1998 už oznámil, že tento návrh berie späť,
- súd vôbec nereaguje (rozhodnutím, prípadne ďalším šetrením) na opakované požiadavky účastníka o ustanovenie kvalifikovaného zástupcu,
- je v novembri 1997 (v iných prípadoch 26. 3. 1998, resp. 26. 9. 2000) vznesená námietka zaujatosti a spis je nadriadenému súdu predložený až 21. 2. 1999 (25. 11. 1998, resp. 25. 1. 2001),
- je dňa 4. 2. 1998 doručený návrh na zmenu účastníka konania a súd o tomto procesnom úkone rozhodne 30. 3. 1999,
- informovanie navrhovateľa o rozhodnutí Najvyššieho súdu SR o určení miestnej príslušnosti trvá 5 mesiacov,
- je odvolanie doručené 17. 8. 1999 a spis súdu II. stupňa na rozhodnutie o opravnom prostriedku je predložený až 10. 4. 2001, bez vykonania procesných úkonov súdom I. stupňa, resp. bez existencie problémov pri doručovaní súdnych písomností,
- je žiadosť o doplnenie žalobného petitu vykoná po niekoľkých mesiacoch, či dokonca rokoch, od podania návrhu,
- je jednoznačný prípad vecnej príslušnosti postúpený krajskému súdu až po 6 a pol mesiacoch odo dňa dôjdenia návrhu na okresný súd.

Časté opakovanie sa nenáležitého postupu všeobecných súdov pri realizácii niektorých jednoduchých úkonov podmienil v súčasnosti zmeny aj v právnej úprave. Novelizáciou Občianskeho súdneho poriadku zákonom č. 353/2003 Z. z. boli stanovené priamo v zákone lehoty, v ktorých je súd I. stupňa povinný predložiť námietku zaujatosti na rozhodnutie nadriadenému súdu a tento o nej rozhodnúť (§ 16 ods. 1 O.s.p.), resp. v ktorej má predložiť súd I. stupňa spis na rozhodnutie o odvolaní (§ 209 O.s.p.).

Právne posúdenie

Práve pri skupine prípadov, viažucich sa k právnemu posúdeniu konkrétnej veci, najviac platí, v predchádzajúcich častiach opakovane vyslovená a zdôrazňovaná téza, že nikto iný, len sudca môže svojou aktívnou činnosťou zabez-

pečiť odstránenie stavu právnej neistoty. Činnosť súdu v rámci právneho posúdenia veľmi úzko súvisí s vyššie rozeberanou problematikou zložitosti veci. Z hľadiska záverov Ústavného súdu SR je samozrejmosťou odborná erudícia sudcu, ktorá je aj garanciou včasného rozhodnutia. Ústavný súd v danej súvislosti konštatoval nedôsledný postup, keď

- okresný súd mal k dispozícii právny názor odvolacieho súdu, nepotreboval vykonať doplňujúce dokazovanie, súčasne mal k dispozícii výsledky právoplatne ukončeného konania v analogickej (skutkovo i právne) veci, teda mohol ďalej plynulo konať a rozhodnúť podstatne skôr, ako za 12 mesiacov od doručenia II. stupňového rozhodnutia,
- okresný súd prvý rozsudok vydal za dobu kratšiu ako 2 mesiace bez ustálenia skutkového základu, nemalo takéto rozhodnutie predpokladaný význam, naopak práve táto neadekvátne „rýchlosť“ konania viedla k ďalším prieťahom v konaní; okresný súd i následne, napriek viacerým pojednávaniam, vydal rozhodnutia, ktoré vždy museli byť zrušené pre nedostatočne zistený skutkový stav (jednalo sa o konanie o výživnom),
- rozhodnutie súdu I. stupňa muselo byť krajským súdom opakovane zrušené, jedenkrát pre nepreskúmateľnosť a nezrozumiteľnosť dôvodov a druhýkrát pre nerešpektovanie právneho názoru odvolacieho súdu,
- napriek stanovisku krajského súdu, že v dedičskom konaní nemožno nútiť dediča, ani ukladaním pokút, na predloženie znaleckého posudku a toto dokazovanie má súd realizovať sám (nariadiť ho a uložiť dedičom potrebnú spolusúčinnosť, vrátane zloženia preddavkov), nepostupoval okresný súd v daných intenciách a opakovane vyzýval účastníkov na predloženie znaleckého posudku,
- bolo potrebné náležite posúdiť dôvodnosť uplatneného nároku proti správne pasívne legitimovaným účastníkom, avšak intenzívnejšie dokazovanie za účelom zistenia skutkového a právneho stavu súd vykonával až od roku 1999 (najmä v rokoch 2000, 2001), pričom konanie začalo ešte v roku 1993,
- bol zamietnutý návrh vo veci, hoci sa jednalo o neúplný návrh na začatie konania, ktorého nedostatky museli byť predpísaným spôsobom odstraňované až po zrušujúcom rozhodnutí krajského súdu,
- súd nerozhodol o celom predmete konania (o všetkých nárokovaných nehnuteľnostiach) a uvedené bolo dôvo-

dom vrátenia spisu odvolacím súdom na vydanie doplnujúceho rozsudku,

- štúdium spisu si opakovane vyžiadalo niekoľko mesiacov (tu je žiaduce zdôrazniť, že ústavný súd akceptuje nutnosť dôsledného oboznámenia sa sudcu s obsahom spisu, avšak nemôže ísť o ospravedlniteľný dôvod z hľadiska prieťahov pri každom, i jednoduchom úkone súdu),
- tvrdená zložitnosť prípadu a nutnosť rozsiahleho právneho posúdenia sa neprejavila v písomnom vyhotovení konkrétneho rozhodnutia; krajský súd od 29. 9. 1999 do 2. 3. 2000 vyhotovoval jednoduché dvojstránkové zrušujúce uznesenie, ktorým uložil okresnému súdu len odstrániť vady neúplného návrhu a následne nariadiť znalecké dokazovanie,
- úlohou súdu bolo len posúdiť, či je tu spor o neplatnosť skončenia pracovného pomeru a z jeho stavu vyvodiť, či je osvedčené, že je potrebné dočasne upraviť pomery účastníkov (platenie aspoň časti pracovnej odmeny) a súd napriek tomu niekoľko mesiacov o nariadení predbežného opatrenia nerozhodol.

V súvislosti s právnym posúdením prejednávaných vecí je nutné mať na zreteli, že ani nejasnosť legislatívneho textu, ktorú je možné odstrániť len výkladom, neospravedlňuje neprímerane dlhé nekonanie súdu, keďže tento musí rozhodnúť každý predložený spor.

Iné nedôslednosti v postupe súdu

V tejto skupine sú uvedené prípady, ktoré nebolo celkom dobre možné jednoznačne zaradiť do niektorej z predchádzajúcich kategórií. Za činnosť všeobecného súdu, ktorú nemožno kvalifikovať ako nevykazujúcu zbytočné prieťahy, ústavný súd označil aj:

- intenzívne úkony súdu na zistenie, že miestne príslušným je Okresný súd v Bratislave, ale nezadováženie si potrebných podkladov na správne určenie, ktorý z bratislavských okresných súdov je (bezprostredne) miestne príslušný, v dôsledku čoho po nesúhlase označeného okresného súdu musel vo veci rozhodnúť Najvyšší súd SR a až následne bol spis postúpený miestne príslušnému súdu,
- nedodržanie zmluvného mechanizmu pri doručovaní písomností do cudziny, ktoré si síce vyžaduje dlhšie lehoty, ale nie je prekážkou plynulého postupu vo veci,
- odmietnutie konania o návrhu len preto, že v evidencii

súdu sa tento nenachádza, keď navrhovateľ preukáže, že návrh skutočne podal, o čom predloží aj ďalšie vyhotovenie návrhu s odtlačkom prezenčnej pečiatky okresného súdu,

- nezaloženie osobitného spisu po vylúčení veci na samostatné konanie, v dôsledku čoho sa vo vylúčenej veci dlhodobo vôbec nekoná,
- nekonanie vo veci z titulu, že v súvisiacom spore prebieha dovolacie konanie (ústavný súd opakovane konštatoval, že konanie o dovolaní nie je prekážkou postupu v konaní, keďže nie je uvedené medzi taxatívne vymedzenými prekážkami v §§ 107 až 111 O.s.p.),
- predloženie veci na rozhodnutie o vylúčení sudcu z prejednávania a rozhodovania veci, ak sudca ako ústavný činiteľ svoju zaujatosť odôvodňuje iba urazenosťou pre úkon účastníka, ktorým tento vyjadril stanovisko k jeho predošlému rozhodnutiu vo veci samej (aj na základe dotknutého stanoviska ústavného súdu novelizácia Občianskeho súdneho poriadku zákonom č. 353/03 Z.z. v § 14 ods.3 výslovne vymedzila, že dôvodom na vylúčenie sudcu nie sú okolnosti, ktoré spočívajú v postupe sudcu v konaní o prejednávanej veci),
- ak odpadnú prekážky, pre ktoré bolo konanie prerušené, a súd nepokračuje vo veci ex offio (§ 111 ods.2 veta druhá O.s.p.); po výzve účastníka na pokračovanie v konaní z 18. 5. 1999 rozhodne uznesením o pokračovaní až 11. 4. 2000,
- rozhodnutie o predmete sporu platobným rozkazom, hoci návrh trpí neurčitosťou; po podaní odporu v máji 1995 ani do 27. 10. 2001 nie je rozhodnuté meritórne, pričom až po niekoľkých rokoch konania súd pristúpi k výzve na odstránenie väd návrhu,
- formálnosť určovania lehôt súdnym komisárom (prípadne znalcom) na vykonanie uložených úkonov, dodržiavanie ktorých lehôt takmer vôbec nesleduje a aj v prípade zistenia ich porušenia zostáva nečinný,
- v priebehu konania opakované obdobia nečinnosti (6 období v rozsahu od 6 do 14 mesiacov), pričom z obsahu spisu nie je zrejмый relevantný dôvod, ktorý by bránil vo veci konať.

Akceptovateľný postup súdu

Nielen z negácií doteraz uvedených záverov ústavného súdu je prípustné vyvodzovať, aký postup všeobecného súdu je postupom neporušujúcim ústavné právo na preroko-

vane veci bez zbytočných prieťahov. Adekvátne činnosť súdu vyplýva, samozrejme, aj z rozhodnutí ústavného súdu v prípadoch, keď vyslovil, že toto právo postupom všeobecného súdu porušené nebolo. Je však nutné priznať, že sa jedná o výrazne minoritnú časť rozhodnutí ústavného súdu v otázke namietaných neopodstatnených prieťahov v súdnych konaniach. Postupom súdu, ktorý nie je zaťažovaný zbytočnými prieťahmi, je:

- intenzívna činnosť pri zisťovaní bydliska, resp. miesta pobytu účastníka prostredníctvom šetrení v centrálnej evidencii občanov, miestnych evidenciách obyvateľstva, evidenciách poisťencov Sociálnej poisťovne, Všeobecnej zdravotnej poisťovne, evidencie odsúdených a osôb vo výkone väzby, spolupráca s orgánmi polície alebo obce a po negatívnych zisteniach následné ustanovenie opatrovníka takémuto účastníkovi; popisovanú činnosť ústavný súd hodnotil ako činnosť smerujúcu k rozhodnutiu vo veci samej,
- predloženie veci Najvyššiemu súdu SR na rozhodnutie o miestnej príslušnosti pri nesúhlase s postúpením veci iným súdom; spis bol Najvyššiemu súdu SR predložený 16. 11. 2000, rozhodnutie bolo vydané 27. 11. 2000, okresnému súdu bol spis vrátený 15. 12. 2000, 1. 2. 2001 uznesenie expedované účastníkom, po zistení (8. 2. 2001), že jeden z nich bol medzičasom vymazaný z obchodného registra, zisťované údaje týkajúce sa jeho právneho nástupcu (13. 3. 2001), 31. 5. 2001 doručené rozhodnutie NS SR nástupníckej spoločnosti a bezprostredne po právoplatnosti uznesenia vec postúpená miestne príslušnému súdu,
- rozhodnutie NS SR o odvolaní do troch mesiacov od doručenia odvolania (išlo o konanie vo veci priznania invalidného dôchodku),
- opakovaná komunikácia so Sociálnou poisťovňou, ktorá neprekračovala hranicu únosnosti a zodpovedá snahe získať spoľahlivé a presvedčivé podklady, za súčasného vykonávania pojednávania, ktorých počet, ale aj samotnú dĺžku konania, ovplyvňovala neúčast' navrhovateľky, pričom súd v predvolaniach zdôrazňoval nevyhnutnosť jej osobnej účasti,
- vykonanie prvého úkonu 2 a pol mesiaca od doručenia návrhu, 10 mesiacov trvajúci proces ustálenia (vrátane rozhodnutia Najvyššieho súdu SR) miestnej príslušnosti (v danej súvislosti je namieste pripomenúť, že ak by v konečnom dôsledku bol spis vrátený súdu, ktorý inicio-

val konanie o miestnej príslušnosti, teda nesprávne by vyhodnotil túto otázku, jednalo by sa o zbytočný prieťah),

- plynulé konanie, v rámci ktorého síce došlo aj k odročeniu pojednávania, ale vždy za konkrétnym účelom, vykonanie ktorého dôkazu bolo potrebné pre rozhodnutie o merite veci (predvolanie svedka, vyžiadanie stanov odporcu a knihy príchodov),
- ak konajúci súd má sťažujúcu úlohu a namiesto úkonov vo veci samej musí vyčakať na výsledky súvisiacich sporov tak, aby sa vlastným predbežným posúdením otázok, ktoré sa riešia v iných konaniach, nedostal do rozporu s právoplatným rozhodnutím súdov.

Záver

Prieťahy v súdnych konaniach v Slovenskej republike predstavujú (už) vážny celospoločenský problém. Akékoľvek popieranie alebo zľahčovanie daného záveru nezodpovedá realite. Naopak, práve včasné nevnímanie vážnosti a možných dôsledkov existencie prieťahov v konaní pred súdom významne ovplyvnilo aktuálnu, ďalej neakceptovateľnú, situáciu. Napriek nespochybniteľnosti konštatovaného faktu, vo vzťahu k otázke prieťahov v súdnych konaniach pretrvávajúci stav, vlastný aj iným celoplošným problémom, kedy sú viac predmetom politických diskusií ako serióznej odbornej polemiky. Následne neraz hrozí, že dôjde k „sprofanovaniu“ (umelému zníženiu významu) takýchto problémov skôr, než sa prikróčí k ich efektívnemu riešeniu. Vzhľadom na citlivosť problematiky neprimerane dlhých súdnych konaní a nemalý tlak i zo strany európskeho spoločenstva, domnievam sa, že otázka prieťahov v konaní pred súdom „je odsúdená“ na hľadanie riešenia aj pri spomínanej hrozbe „sprofanovania“.